

Т. П. Козаченко,
к. держ. упр, доцент кафедри публічної політики,
Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3875-4804>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.11.264

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТРИГЕР ЯК ФАКТОР ЗМІНИ ПОЛІТИЧНОГО ПОРЯДКУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ЕМПІРИЧНІ АСПЕКТИ

T. Kozachenko,
PhD in Public Administration, Associate Professor of the Department of Public Policy, Educational
and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

ECOLOGICAL TRIGGER AS A FACTOR IN CHANGING THE POLITICAL ORDER: THEORETICAL AND EMPIRICAL ASPECTS

У статті розглядається екологічний тригер, як чинник, здатний впливати на трансформацію політичного порядку в державах і регіонах, що стикаються з екологічними кризами. Теоретичну частину дослідження присвячено аналізу сучасних підходів до розуміння взаємозв'язку між екологічними викликами та політичними змінами, особливо в контексті теорій політичної екології, кризового управління та безпеки. У емпіричній частині проаналізовано конкретні кейси масових протестів, зміни урядів, зміщення політичних пріоритетів, що були спричинені екологічними подіями, такими як техногенні катастрофи, дефіцит природних ресурсів та кліматичні аномалії. Результати дослідження доводять, що екологічні тригери можуть виступати не тільки як тимчасові виклики, а й як системні фактори, що спричиняють глибокі політичні трансформації. Визначено критичні точки для державної політики та систем раннього реагування.

The article examines the ecological trigger is considered as a factor capable of influencing the transformation of the political order in states and regions facing environmental crises. It is proven that the ecological trigger plays an important role in the transformation of the political order, in particular in conditions of socio-economic tensions, ineffective state governance. Environmental crises can act as a trigger for the intensification of protests and delegitimization of power, the emergence of conflicts and the change of political regimes.

The theoretical part of the study is devoted to the analysis of modern approaches to understanding the relationship between environmental challenges and political changes, especially in the context of theories of political ecology, crisis management and security. Theoretical aspects allow for a deeper understanding of the interaction of environmental and political factors, and the analysis of empirical examples allows us to conclude that environmental triggers are not isolated poles, but are embedded in a broad socio-political context. The combination of the above theories allowed for a comprehensive analysis of the role of environmental triggers in political transformations not only from the perspective of physical events, but also as systemic factors that interact with social structure, power relations, and public activism.

Considering environmental triggers as determinants of political destabilization, it is noted that environmental crises can directly act as catalysts for protest activity.

The empirical part analyzes specific cases of mass protests, changes of governments, shifts in political priorities that were caused by environmental events, such as man-made disasters, shortages of natural resources and climatic anomalies.

The results of the study prove that environmental triggers can act not only as temporary challenges, but also as systemic factors that cause deep political transformations. Critical points for state policy and early response systems have been identified. This means that modern state policy must take into account the environmental component as an element of national and political security, and provide a preventive response to potential triggers.

Ключові слова: екологічний тригер, політичний порядок, трансформаційні процеси, кейс-стаді.
Key words: ecological trigger, political order, transformational processes, case studies.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасний світ все частіше стикається з масштабними екологічними викликами, які не лише змінюють довкілля, а й впливають на політичні процеси.

Зокрема, колишній президент Франції Ж. Ширак наголошував: "Екологічний імператив дедалі більшою мірою формує локальні та національні риси політики. Але цю роботу потрібно вести і на глобальному рівні. Екологічна криза не визнає кордонів. А ми все ще занадто часто не спроможні діяти спільно. Ми мусимо побудувати світове екологічне управління. Багатогранність є необхідним пререквізитом миру, вона є також ключем до сталого розвитку [1, с. 34].

Екологічні події, які пов'язані з деградацією навколишнього середовища та ресурсною нестачею стають каталізаторами політичної мобілізації, делегітимізації чинної влади, соціальних протестів, а іноді і зміни політичних режимів.

Враховуючи актуальність даної теми, особливо в контексті глобального потепління та зростаючих техногенних катастроф, дослідження екологічних тригерів має вагоме значення як для політичної науки так і для науки державного управління.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

В процесі дослідження використано праці вітчизняних та зарубіжних наукових фондів, зокрема: А. Бохана (розглядає екологічну дипломатію в інтерактивній модальності глобалізації); О. Новицького (досліджує концепти застосування праймінгу та тригеру ЗМІ в політичному житті); Л. Нагорної (аналізує поняття "політич-

на екологія"); теорія колективної дії М. Олсона, пояснює, як зовнішній стрес може стати каталізатором політичної мобілізації дослідження; Ю. Кедровської (досліджує теорію "доміно"); Т. Гоббса (розкриває основні аспекти теорії "екологічної безпеки"); В. Кинхал (визначає сім найбільш важливих екологічних загроз для Землі зі списку 30 основних глобальних екологічних проблем) та ін.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є аналіз екологічного тригера як фактору політичного порядку, який базується на теоретичних моделях та конкретних емпіричних прикладах. Для досягнення мети: розглянути теоретичні підходи до розуміння взаємозв'язку між екологією та політикою; дослідити кейси, в яких екологічні події мали суттєвий політичний вплив.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виходячи з положень про екологічний тригер варто зазначити, що дане поняття є відносно новим як в екологічній так і в політичній науці. Досліджуючи термін "екологічний тригер" ми пропонували б відштовхуватися все ж таки від поняття "тригер". Даний термін, якщо звернутися безпосередньо до англійського перекладу, визначається як "спусковий гачок" і, відповідно до різних галузей науки, може мати різне значення. На початку він застосовувався у "радіоелектроніці та у комп'ютерному програмуванні для позначення кодової процедури автоматичного виконання певної дії за наявності певних умов. В даному контексті принциповими стають функції "до" (before) та "після" (after), які й визначають певний стан з перебігом часу. Але, розглядаю-

чи термін "тригер" крізь призму теорії складних систем, можна його інтерпретувати як певну причину або фактор, який викликає подальші дії та відповідні їм зміни стану системи" [2, с. 11]. Іншими словами це чинник або подія, яка прискорює деякі процеси. І, звичайно, "тригер" в екологічному контексті можна характеризувати як явище, яке пов'язане з деградацією довкілля або змінами природного середовища, яке стає каталізатором політичних або соціальних змін.

У своїх дослідженнях В. Кинхал визначає сім найбільш важливих екологічних загроз для Землі зі списку 30 основних глобальних екологічних проблем, серед яких: зміна клімату, вимирання видів та втрата біорізноманіття, забруднення повітря і води, водна криза, виснаження природних ресурсів, вплив обезліснення, деградація ґрунтів [3; 4]. Враховуючи результати дослідження В. Кинхал, прикладами екологічних тригерів, як факторів або подій в довкіллі, які активізують певні природні, соціальні, економічні або технологічні процеси з екологічними наслідками, можуть бути:

- кліматичні зміни (підвищення температури може спровокувати засуху, пожежі або зміни різноманіття);
- забруднення повітря/ водних ресурсів (викиди в атмосферу або скиди у воду можуть стати екологічним тригером для екологічних катастроф, хронічних захворювань населення, кліматичних змін);
- деградація ґрунтів (надмірна експлуатація земель або вирубка лісів);
- індустріалізація (різке збільшення виробництва без контролю впливу на навколишнє природне середовище може стати тригером зниження якості екосистем);
- техногенні катастрофи (витоки хімічних речовин, аварії на АЕС, наприклад Чорнобиль, Фукусіма);
- виснаження природних ресурсів (дефіцит води, родючих земель, лісів).

Дані явища можуть виступати спусковим механізмом для масових протестів і соціального невдоволення, делегітимізації політичних еліт, зростання популізму або радикальних настроїв, загострення міждержавних і внутрішніх конфліктів. А ознаками екологічного тригера, що має політичні наслідки є: широке охоплення населення (вказує на системність кризи), загострення життєвих умов (зменшення доступу до ресурсів), відсутність ефективного реагування влади (викликає зростання недовіри), політизація екологічної проблеми (перетворення її на центральний елемент політичного дискурсу) тощо.

Як зазначає О. Новицький: "тригери працюють на підсвідомому рівні, вони вводять людину в певний стан, викликають конкретні емоції — від радості до гніву, від страху і подиву до жадібності і нестримного бажання" [2, с. 161]. Тобто, з точки зору психології, тригером може бути "будь-який предмет, явище, подія або дія, що викликає емоційну відповідь. При цьому причина реакції — не самий стимул, а саме ставлення до нього. Тригер і реакція припускають безперервну послідовність від стимулу до реакції без будь-якого простору для сумнівів, рефлексії або вибору" [2, с. 161].

Він повинен бути пізнаваний, інакше активація не відбудеться, і найпростіший спосіб домогтися впізнаваності — повторення його не тільки в рамках одного тексту, а й в сукупності текстів різних тематик, часом не

відносяться безпосередньо до самого політичному тригеру або до політики" [2, с. 162].

В контексті аналізу впливу екологічних тригерів на політичні процеси вважаємо доцільним звернутися до деяких ключових теоретичних підходів. Так, одним з таких підходів можна визначити уведення П. Дракером поняття "політична екологія". Воно застосовується на означення впливу політичних рішень на екологічні проблеми і зворотного впливу екологічних чинників на політичну сферу. Терміном "критична політична екологія" позначаються дебати про статус екології, метафорою "світова політична екологія" — взаємодія держав на планеті [6].

Концепція теорії екології політики дозволяє дослідити як екологічні зміни впливають на владу, політичний порядок, стабільність, соціальне середовище тощо. Згідно даної теорії, екологічні кризи є не лише природними явищами або подіями, вони також пов'язані з політичними рішеннями, економічною експлуатацією та соціальною структурою. Таким чином теорія політичної екології дозволяє вбачати у тригерах більш глибоке симптом соціально-економічних проблем.

Наступною теорією, яку доречно навести в контексті даної теми, це Теорія колективної дії М. Олсона, яка пояснює, як зовнішній стрес, зокрема екологічний, може стати каталізатором політичної мобілізації. Коли держава не реагує на загрози, тоді, як наслідок, зростає політична активність з боку громадян, що може призвести до протестів, тиску на владу або зміну режимів. "Більша частина деталей урядової роботи... складається з рутинних дій, які є узгодженнями, до яких змусили великі, об'єднані слабкі інтереси проти менш чисельних, зате інтенсивніших порівняно з чисельністю прихильників інтересів. Якщо фразу "контроль народу" можливо розуміти буквально, то це і є саме воно". "Страждання", "перекручення" та "порушення" майже неминуче призводять до організованого політичного тиску. Групи, які перебувають у невідгідному становищі, потребують організації і насправді набувають її [7, с. 164, 165].

Проте слід також звернутися до теорії "доміно" / ефект "доміно" — зовнішньополітичної концепції США, суть якої полягає в тому, що будь-яка зміна тягне за собою ланцюг інших змін, аналогічно тому, як падають кісточки доміно, вибудовані в ряд. Її розроблено в оточенні президента Д. Ейзенхауера у зв'язку із поразкою Франції у війні в Індокитаї (1946—1954 рр.) [8]. Теорія "критичних точок" або "ефект доміно" акцентує увагу на тому, що тривале накопичення екологічних проблем може не мати політичних наслідків, поки не відбудеться певна подія (тригер), яка розриває інерцію системи та запускає ланцюгову реакцію змін.

Зрозуміло, що в контексті теми дослідження не можна оминати Теорію безпеки, яку уперше обґрунтував англійський філософ Т. Гоббс ("Левіафан") з позиції системного аналізу взаємодії людини, суспільства і держави в контексті створення умов для їх виживання. Саме державу він вважав суб'єктом безпеки, а безпеку громадян — метою держави. Водночас під забезпеченням безпеки розуміється не виключно безпека існування, а й забезпечення кожній людині всіх благ життя, здобутих законною працею, безпечною та нешкідливою для держави. Цікавим є трактування Т. Гоббсом безпеки

Таблиця 1. Порівняльний аналіз кейс-стаді екологічних тригерів як фактору змін політичного порядку

Кейс	Тип екологічного тригера	Політична реакція	Результат
Франція 2018-2019, 2020.	Викиди/акциз на паливо	Протести (екологічна подія переросла в соціальний конфлікт)	Відкритий національний діалог
Амазонія	Лісові пожежі	Зовнішній тиск	Екологічна дипломатія
Фукусіма (Японія)	Техногенна (радіаційна) катастрофа	Переосмислення енергетичної стратегії	Вихід з атомної енергетики
Повінь 2021.	Кліматичні зміни	Виборча мобілізація	Підйом екологічних партій.
Китай	Забруднення повітря	Екологічне регулювання	«Зелена» модернізація

Джерело: сформовано автором на основі [11—15].

людської особистості, під якою він розумів збереження життя та забезпечення засобів такого збереження життя, за яким останнє не стало б важким [9]. Теорія "екологічної безпеки" розглядає довкілля, зокрема у розрізі його компонентів, як сферу, що прямо впливає на національну безпеку. При загостренні екологічних загроз можливе виникнення конфліктів за ресурси, міграційних хвиль, нестабільності. Усе це може зруйнувати усталений політичний порядок.

Об'єднання наведених вище теорій дозволяє комплексно аналізувати роль екологічних тригерів у політичних трансформаціях не лише з позиції фізичних подій, а й як системних чинників, які взаємодіють із соціальною структурою, владними відносинами та громадською активністю.

Розглядаючи екологічні тригери як детермінанти політичної дестабілізації, варто зазначити, що безпосередньо екологічні кризи можуть виступати каталізаторами протестної активності. Екологічні проблеми все частіше виступають причиною масової мобілізації громадян. В умовах, коли природні ресурси виснажуються, а довкілля зазнає значного забруднення, зростає невдоволення діями або бездіяльністю урядів. Таке невдоволення трансформується в акції протесту, вимоги змін у державній політиці або безпосередньо в політичній системі.

Слід також показати яку роль можуть відігравати екологічні катастрофи в делегітимізації влади. Зокрема, акцентуємо увагу на техногенних аваріях і стихійних лихах, які часто викривають слабкість державного управління, а відсутність ефективного реагування з боку влади може підірвати довіру громадян до інституцій. Як приклад можна навести аварію на АЕС у Фукусімі у 2011 році у Японії, яка спричинила політичну кризу, зростання антиядерного руху та зміни в урядовій політиці [10]. Такі події підривають легітимність не лише конкретного уряду, а й загалом державної моделі управління.

Наступним детермінантом політичної дестабілізації можуть виступати механізми політичної мобілізації на екологічному ґрунті. Екологічні тригери активізують неурядові організації та активістів, які перетворюють

екологічні проблеми на політичний порядок денний. Формуються нові політичні платформи, такі як "зелені" партії, коаліції за сталий розвиток, рухи за кліматичну справедливість. Іноді це може призвести до виникнення нових політичних суб'єктів або змін у складі парламентів та урядів. В контексті зазначеного варто зазначити, що соціальні мережі можуть виступати як механізм, який посилює політичну мобілізацію, прискорює поширення інформації та сприяє залученню громадян.

Для підтвердження теоретичних міркувань та встановлення зв'язку між зміною в політиці та конкретними соціальними подіями нами проведено емпіричний аналіз конкретних випадків екологічних критичних подій, які стали рушіями та екологічними тригерами у зміні політичного порядку.

1. Протести у Франції "Жовті жилети" (2018—2019, 2020). Намір уряду підвищити екологічний податок на паливо, мотивований необхідністю скорочення викидів CO₂, викликав хвилю протестів. Хоча екологічна мотивація була формальною, для багатьох громадян вона виявилася "останньою краплею" у ширшому соціально-економічному невдоволенні. Протестний рух перейшов межі екологічної тематики й спричинив серйозну політичну кризу, змусивши уряд відступити [11].

2. Пожежі в Амазонії (2019—2021). Амазонія — місце, де знаходяться найбільші світові тропічні ліси — важливі поглиначі діоксиду вуглецю. Втім, погодні коливання послабили їхнє значення як буферу від змін клімату. Глобальне потепління може зробити ситуацію ще гіршою. У 2019 році надзвичайно активний сезон пожеж в Амазонії привернув увагу світу до проблеми вирубки лісів у найбільшому тропічному лісі світу. Політики всього світу і навіть Папа Римський закликали до дій, щоб контролювати пожежі та зупинити вирубку лісів в Амазонії. Водночас усередині країни зросли протести екологічних та корінних громад. Таким чином, екологічне питання трансформувалося в політичний інструмент міжнародного впливу. Вчені закликають до "глобальної угоди з порятунку Амазонки". Деякі країни вже погрожують зупинити підписання торговельної угоди між ЄС та Бразилією, якщо курс не буде змінений [12].

3. Ядерна катастрофа у Фукусімі (2011). Аварія на атомній електростанції "Фукусіма-1" у Японії після землетрусу стала справжнім потрясінням і екологічним шоком, що викликав значні політичні наслідки. Японія почала переосмислювати свої енергетичні стратегії. Китай почав вводити на деякий час мораторій на будівництво нових АЕС. Страх перед новою атомною катастрофою змусив уряди багатьох країн форсувати програми розвитку альтернативних, відновлювальних джерел енергії. У Німеччині ця подія призвела до ухвалення рішення про відмову від атомної енергії до 2022 року. Екологічна безпека стала вирішальним аргументом на політичних дебатах і посилювала позиції екологічних партій [13].

4. Повінь у Західній Європі (2021). Повінь, яка призвела до катастрофи, була спричинена дуже сильними та багатогодинними зливами. Кількість води, що утворилася від цих опадів, була значно більшою, ніж зазвичай. Більшість експертів вбачають головну причину негоди саме в наслідках зміни клімату. На федеральних виборах у Німеччині кліматична тематика, яка стала ключовою, дозволила посилити позиції партії "зелених" та увійти до нової коаліції [14].

5. Забруднення повітря в Китаї (2001—2021). Через швидке зростання промисловості в Китаї з кожним роком погіршується стан довкілля. Фактичний моніторинг і забезпечення дотримання норм в основному здійснюються місцевими органами влади, які більше зацікавлені в економічному зростанні. Тим часом кількість масових протестів, викликаних занепокоєнням з приводу екологічних проблем, неухильно росла з 2001 по 2007 рік. Активність громадян щодо рішень уряду, які сприймаються як ті, що завдають шкоди навколишньому середовищу, збільшилася в 2010-х рр.; у 2012 році в Китаї сталося понад 50 000 екологічних протестів. У відповідь на зростаючу проблему забруднення повітря китайський уряд оголосив про п'ятирічний план на суму 277 мільярдів доларів США за вирішення цієї проблеми та зміни у природоохоронному законодавстві [15].

Порівняльний аналіз (узагальнення в табл. 1) зіставлення кейсів, зокрема умов, за яких екологічний тригер трансформується в політичний, дозволяє виділити наступні спільні ознаки:

— наявність структурних соціально-економічних проблем;

- недовіра до державних інституцій;
- відсутність діалогу між владою та громадянами;
- гострий інформаційний резонанс;
- вразливість до зовнішніх впливів або геополітичного тиску.

Отже, використання систем моніторингового спостереження (створення моніторингових центрів) екологічних загроз і створення механізмів і інструментів раннього попередження та реагування, включаючи участь громадськості у прийнятті управлінських рішень, є ключовими елементами у запобіганні дестабілізації. Важливий аргумент у даному контексті, який хотілось би підкреслити, це підвищення прозорості політики у сфері навколишнього природного середовища, задля зменшення ризиків сприйняття таких ініціатив як інструментів пригнічення чи некомпетентності.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведене дослідження дозволяє констатувати, що екологічні тригери відіграють важливу роль у трансформації політичного порядку, зокрема в умовах соціально-економічних напружень, неефективного державного управління. Екологічні кризи можуть виступати як пусковий механізм для активізації протестів та делегітимізації влади, виникнення конфліктів та зміну політичних режимів. Теоретичні аспекти дозволяють глибше осмислити взаємодію екологічних і політичних чинників, а аналіз емпіричних прикладів дозволяє дійти висновку, що екологічні тригери це не ізольовані полії, а вбудовані в широкий соціо-політичний контекст. А це значить, що сучасна державна політика повинна враховувати екологічну складову як елемент національної та політичної безпеки, забезпечувати превентивне реагування на потенційні тригери. Напрями подальших розвідок полягають у більш глибокому дослідженні причин виникнення екологічних криз.

Література:

1. Бохан А. В. Екологічна дипломатія в інтерактивній модальності глобалізації: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 456 с.
2. Новицький О. О. Тригери в ЗМІ як засіб соціально-політичної конфліктності: дис.... док. філ.: 052 "Політологія" / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2021. 205 с.
3. Kinhal V. List of 30 Top Environmental Concerns. 2020. URL: https://greenliving.lovetoknow.com/Top_30_Environmental_Concerns.
4. Kinhal V. Seven Biggest Environmental Threats. 2020. URL: https://greenliving.lovetoknow.com/Seven_Biggest_Environmental_Threats.
5. Новицький О. Концепти застосування праймінгу та тригеру ЗМІ в політичному житті. Політичне життя. 2020. 4. С. 69—74.
6. Нагорна Л. Екологія політики: метафорична модель чи операційне поняття? Політичний менеджмент. 2006. №1. С. 3—10. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/nagorna_ekologia.pdf.
7. Олсон Менкур. Логіка колективної дії. Суспільні блага і теорія груп / Переклад з англійської, післямова Сергія Слухача. Київ: Лібра, 2004. 272 с.
8. Кедровська Ю. Арабське "доміно": теорія і практика XXI століття. Віче. 2011. № 5. С. 22—23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2011_5_11.
9. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / Т. Гоббс; пер. з англ. Р. Димерець та ін.; наук. ред. Т. Польська. Київ: Дух і Літера, 2000. 600 с.
10. Японський суд визнав відповідальність держави за аварію на АЕС "Фукусіма". Укрінформ. 2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2321626-aponskij-sud-viznav-vidpovidalnist-derzavi-za-avariu-na-aes-fukusima.html>.
11. Яцкевич М. У Франції відновилися протести "жовтих жилетів", є затримані. Спільне новини. 2020. URL: <https://suspilne.media/62606-u-francii-vidnovilisya-protesti-zovtih-ziletiv-e-zatrimani/>.

12. Максимов А. Катастрофа для лісів Амазонки: як Земля втрачає шанси на порятунк. 24 канал. 2021. URL: https://24tv.ua/katastrofa-dlya-lisiv-amazonki-viklik-dlya-zemli-golovni-novini_n1687301.

13. Рутер Г., Ніколайчук Х. "Фукусіма" змінила ставлення до атомної енергетики у світі. DW. 2011. URL: <https://www.dw.com/uk/%D1%84%D1%83%D0%BA%...-15377613>

14. Магазова А. Повінь у Німеччині: вода відступила, а лихо залишилось. LB.ua. 2021. URL: https://lb.ua/world/2021/07/20/489796_povin_nimechchini_voda_vidstupila.html

15. Китай робить законодавчі кроки до екологічної відповідальності бізнесу. Екологія підприємства. 2021. URL: <https://ecolog-ua.com/news/kytay-robyt-zakonodavchi-kroky-do-ekologichnoyi-vidpovidalnosti-biznesu>.

References:

1. Bokhan, A. V. (2018), *Ekolohichna dyplomatiia v interaktyvniy modal'nosti hlobalizatsii* [Environmental diplomacy in the interactive modality of globalization], Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, Kyiv, Ukraine.

2. Novyts'kyj, O. O. (2021), "Triggers in the media as a means of socio-political conflict", Ph.D. Thesis, Pivdennoukrains'kyj natsional'nyj pedahohichnyj universytet imeni K. D. Ushyns'koho", Odesa, Ukraine.

3. Kinhal, V. (2020), "List of 30 Top Environmental Concerns", available at: https://greenliving.lovetoknow.com/Top_30_Environmental_Concerns (Accessed 10 May 2025).

4. Kinhal, V. (2020), "Seven Biggest Environmental Threats", available at: https://greenliving.lovetoknow.com/Seven_Biggest_Environmental_Threats (Accessed 10 May 2025).

5. Novyts'kyj, O. (2020), "Concepts of applying media priming and triggering in political life", *Politychne zhyttia*, vol. 4, pp. 69—74.

6. Nahorna, L. (2006), "Policy Ecology: Metaphorical Model or Operational Concept?", *Politychnyj menedzhment*, vol. 1, pp. 3—10, available at: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/nagorna_ekologia.pdf (Accessed 10 May 2025).

7. Olson, Menkur (2004), *Lohika kolektyvnoi dii. Suspil'ni blaha i teoriia hrup* [The Logic of Collective Action. Public Goods and Group Theory], Libra, Kyiv, Ukraine.

8. Kedrovs'ka, Yu. (2011), "Arab "domino": theory and practice of the 21st century", *Viche*, vol. 5, pp. 22-23, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2011_5_11 (Accessed 10 May 2025).

9. Hobbs, T. (2000), *Leviafan, abo Sut', budova i povnovazhennia derzhavy tserkovnoi ta tsyvil'noi* [Leviathan, or the Essence, Structure, and Powers of the Ecclesiastical and Civil State], Dukh i Litera, Kyiv, Ukraine.

10. (2017), "A Japanese court has recognized the state's responsibility for the accident at the Fukushima nuclear power plant", *Ukrinform*, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2321626-aponskij-sud-viznav-vidpovidalnist-derzavi-za-avariu-na-aes-fukusima.html> (Accessed 10 May 2025).

11. Yatskevich, M. (2020), "Yellow vest" protests have resumed in France, there are detainees", *Spil'ne novyny*, available at: [https://uspilne.media/62606-u-francii-](https://uspilne.media/62606-u-francii-vidnovilisa-protesti-zovtih-ziletiv-e-zatrimani/)

[vidnovilisa-protesti-zovtih-ziletiv-e-zatrimani/](https://uspilne.media/62606-u-francii-vidnovilisa-protesti-zovtih-ziletiv-e-zatrimani/) (Accessed 10 May 2025).

12. Maksimov, A. (2021), "Catastrophe for the Amazon forests: how the Earth is losing its chances of salvation", 24 kanal, available at: https://24tv.ua/katastrofa-dlya-lisiv-amazonki-viklik-dlya-zemli-golovni-novini_n1687301 (Accessed 10 May 2025).

13. Ruter, G. and Nikolaychuk, H. (2011), ""Fukushima" changed the attitude towards nuclear energy in the world", DW, available at: <https://www.dw.com/uk/%D1%84%D1%83%D0%BA%...-15377613> (Accessed 10 May 2025).

14. Magazova, A. (2021), "Flood in Germany: the water receded, but the disaster remained", LB.ua, available at: https://lb.ua/world/2021/07/20/489796_povin_nimechchini_voda_vidstupila.html (Accessed 10 May 2025).

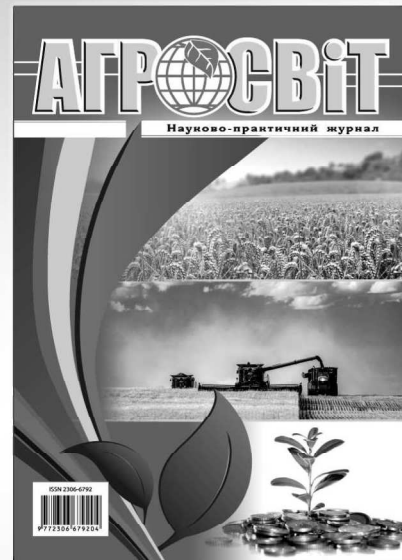
15. Ekolohiia pidpriemstva (2021), "China takes legislative steps towards environmental responsibility of business", available at: <https://ecolog-ua.com/news/kytay-robyt-zakonodavchi-kroky-do-ekologichnoyi-vidpovidalnosti-biznesu> (Accessed 10 May 2025).

Стаття надійшла до редакції 23.05.2025 р.

АГРОСВІТ

<https://nauka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292